

BELLE TEN

Cilt: XIII

Nisan 1949

Sayı: 50

ANADOLUNUN ESKİ SAKİNLERİNDE TAURODONTİSM¹

Ön Rapor

Dr. MUZAFFER SÜLEYMAN ŞENYÜREK

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Antropoloji Doçenti

Bundan takriben 40 yıl evvel Neandertal adamının dişlerinde diş özü odacıklarının (cavité pulpaire = chambre pulpaire), değişik olmakla beraber, geniş oldukları müşahede edilmişti. Diş özü odacıklarının genişlemesinin anthropoid maymunlarla bugünkü insanda bulunmadığı farzedildiğinden, bu özellik *Homo primigenius*'a (Neandertal adamı) has olan bir specialization (özelleşme) sayıldı. O zaman, bu specialization dolayısıyla ve başka mülahazalarla Neandertal adamının, daha evvelki faraziyelerin aksine olarak, *Homo sapiens*'lerin evriminde bir safhayı temsil edemeyeceği neticesine varıldı. Antropoloji biliminin kendisine bir çok şeyler borçlu olduğu meşhur İngiliz antropoloğu Sir Arthur Keith ilk önce bu görüşe taraftar değildi, fakat sonradan bunu tamamen kabul etti. Sir Arthur Keith diş özü odacığı küçük olan büyük azı dişleri

¹ Bu rapor 1948 yılında 15-23 Ağustos tarihleri arasında Belçika'da Brüksel şehrinde toplanan üçüncü Milletlerarası Antropolojik ve Etnolojik Bilimler Kongresinde okunmuştur. Burada çıkan yazımızda hasiyelere bazı ilâveler yapılmıştır.

(Moler = Molaire) için cynodontism terimini teklif etti. Sir Arthur Keith diş özü odacıkları genişlemiş ve diş çukurları içinde derin bir surette gömülü olan dişlerdeki aksi hale de taurodontism adını verdi.

Bundan sonra uzun bir zaman antropoloğların çoğu taurodontism'in bir specialization'u temsil ettiği hususunda hemfikirdiler ve, bunlara göre, bu hali gösteren fosil insanlar *Homo sapiens*'lerin evrim (tekâmül) hattı üzerinde duramazlardı. Fakat bilhassa, mutedil derecede taurodontism gösteren, Peking adamının (*Sinanthropus pekinensis* Black) keşfinden sonra müteveffa Davidson Black (1927) ve Franz Weidenreich (1937) zıt fikirler ortaya attılar. Yani, bundan takriben on yıl evvel bu hususta iki ayrı fikir okulu vardı. P. Adloff ve Sir Arthur Keith'in önderlik ettikleri fikir okulu, taurodontism'in bir specialization karakteri olduğunu ve bu özelliği gösteren fosil insanların *Homo sapiens*'lerin evriminde bir safhayı temsil edemeyeceklerini iddia ediyordu. D. Black (1927), J. C. M. Shaw (1928) ve F. Weidenreich'in (1937) önderlik ettikleri diğer fikir okulu da taurodontism'e iptidai bir karakter gözü ile bakıyor ve taurodont fosil insanları *Homo sapiens*'lerin evrim hattına kabul ediyordu.

Mamafih, taurodontism'in önemi hakkında zıt fikirlerin ileriye sürülmüş olmasına rağmen, hiç kimse kâfi bir Primat serisinin diş özü odacıklarını tetkik etmemişti. Bu ihtiyaç dolayısıyla, Primat'ların dişlerini rontgenle tetkik etmeğe karar verdim. Bu ilk etüdde, çoğu infrahuman Primat'lara ve bazıları da insana ait olmak üzere, 90 Primat'ın azı dişlerinin rontgeni alındı². Bu araştırmanın neticelerini 1939 da neşrettim (Şenyürek, 1939). Bu etüdümdede, eski iddiaların aksine olarak, taurodontism'in bazı anthropoid maymun cinslerinde oldukça sık görüldüğünü ve Güney Amerika maymunlarında (*Platyrrhinae*) çok bulunduğunu gösterdim. Bundan başka taurodontism'in iptidat insanların bir karakteristiği olduğunu ve *Homo sapiens* türünün (nev'i) mutedil derecede taurodont bir atadan doğduğunu gösteren delilleri ortaya koydum.

² 1946-1947 de Amerikaya yaptığım ikinci bir seyahat esnasında American Museum of Natural History ve U. S. National Museum'da daha bazı infrahuman Primat'ların azı dişlerinin rontgenini aldırđım. Bunlar evvelce Harvard'da alınmış olan rontgenlerle birlikte ileride çıkacak bir raporumda neşredilecektir.

Daha sonra kafataslarını tetkik ederken, Anadolunun eski sakinlerine ait bazı büyük azı dişlerinin, diş özü odacığının genişlemesine işaret eden, büyük gövde kısımlarına (mine ile köklerin ayrıldıkları nokta arasında kalan kısım) sahip olduklarını tesbit ettim ve bunların rontgenini aldırmağa karar verdim³. Üç defada⁴, muhtelif yerlerden gelen 108 eski Anadolu insanının alt azı dişlerinin rontgeni alındı⁵. Bu alt çeneler Kalkolitik çağdan Alishar höyükde Osmanlı çağına ait iskânın sonuna kadar geçen zamanı temsil etmektedir⁶. Yeni gelen birkaç parça hariç⁷, çoğu daimi (sürekli) ve bazıları da süt (düşücü=sürekli) azı dişlerinden müteşekkil olan bu seri Ankara üniversitesi Antropoloji enstitüsünde muhafaza edilen eski çağlara ait alt çenelerin hemen hemen tamamını temsil etmektedir. Bu materyel üzerinde mufassal bir rapor hazırlanmaktadır ve bu konu ile ilgili bütün problemler rontgeni alınan dişlerin hepsinin skiagram'larını (rontgen resimleri) ihtiva edecek olan bu raporda gözden geçirilecektir. Bu ön raporda daha ziyade bu araştırmanın umumî neticelerini bildirmekle ve *Homo sapiens* türünde taurodontizm vak'alarının gözden geçirilmesiyle iktifa edeceğiz. Alınan skiagram'ların bir kısmı bu rapora eklenmiştir (levha I). Bu rontgen resimlerinin okuyuculara eski Anadolu halkında diş özü odacığının durumu hakkında bir fikir vereceğini ümid ediyorum.

Diş özü odacığının hacminin, umumi olarak, inkişafını tamamlamamış dişlerden yaşlı ve aşınmış dişlere doğru küçüldüğü görülmektedir. Yani bir büyük azı dişinin ömrü esnasında bunun

³ Maşat höyük'den gelen taurodont bir diş ile (Şenyürek, 1946), Karahöyük'den çıkan cynodont bir ferdin dişleri (Şenyürek, 1949) neşredilmiş bulunmaktadır. Maşat höyük'den gelen bu diş burada yeniden neşredilmektedir (şekil 5).

⁴ Bu dişlerin rontgenleri 1945, 1946 ve 1948 yıllarında alınmıştır. Son grubun rontgenlerinin alınması ancak kısa bir zaman evvel bitirilmiştir.

Bu münasebetle yardımları dolayısıyla Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dekanlığına ve rontgenleri itina ile almış olan Prof. Dr. Efdal Aşar'a ve Dr. Celâl Maral'a burada teşekkürlerimi bildiririm.

⁵ Bunlardan başka menşei şüpheli iki numarasız alt çene vardır.

⁶ Yani takriben M. ö. dördüncü bin yılın son kısmından M. s. 18'inci yüzyıla kadar.

⁷ Bu satırlar yazıldığı zaman, yalnız Yümüktepe'de bazı kafatası parçaları gelmişti. Fakat, bundan sonra Gözlü Kule ve Kültepeden de materyel gelmiştir.

diş özü odacığının hacmi tedrici olarak küçülmektedir. Courtney-Lyne (1916) bu processus'ü yaşa atfetmekte, Campbell (1925) ise bunu aşınmanın ilerlemesine bağlamaktadır. Bir dişin ömrü esnasında diş özü odacığının küçülmesi olayı bir büyük azı dişinin diş özü odacığının büyüklüğü bir başka dişinki ile karşılaştırılırken göz önünde tutulmalıdır, zira inkişafını tamamlamamış bir dişin inkişaf etmiş bir dişle mukayesesi tamamen yanlış bir fikir verebilir. Henüz daha inkişaf halinde bulunan genç dişler arasında da diş özü odacıkları büyüklüğünün değişik olduğuna burada işaret edebiliriz (şekil 1 ve 2'yi karşılaştırınız). Evvelce de bildirdiğim gibi (Şenyürek, 1939), sonunda taurodont olacak olan bir diş inkişafına cynodont bir diş meydana getirecek olan bir dişden daha büyük bir diş özü odacığı ile başlar. Bir dişin ömrü esnasında diş özü odacığının küçülmesi meselesi gelecek raporda etraflı bir şekilde ele alınacaktır.

Diş özü odacığının hacminin, umumi olarak, alt birinci büyük azıdan üçüncü alt büyük azı dişine doğru arttığı görülmektedir. Böylece, muhtelif fertlerin diş özü odacıklarının büyüklükleri arasında bir karşılaştırma yapar iken yalnız büyük azı serisinde aynı numarayı taşıyan dişler birbiriyle mukayese edilmelidir. Meselâ alt birinci büyük azı alt birinci büyük azı ile, vesaire.

Anadolunun eski sakinleri arasında hem cynodont ve hem de taurodont dişler mevcuttur. Bütün seri göz önünde tutulursa, dişlerin ekseriyeti cynodont olmakla beraber, bunların yine büyük bir kısmı taurodontizm göstermektedir. Bu rapora eklenmiş olan levhada hem cynodont ve hem de taurodont dişler gösterilmiştir. Okuyucular bu resimleri birbiriyle karşılaştırmalıdır. Anadolu'nun eski sakinlerinde bulunan taurodontizm mutedil derecededir ve şekil 9 da gösterilen genç bir fertde görülen geniş diş özü odacıklarının hacmi bu serinin hemen hemen en büyüğüdür.

Şimdi *Homo sapiens* türünde, halihazır ve fosil, taurodontizm'in mevcudiyetini kısaca gözden geçirebiliriz. G. S. Miller, 1918 yılında, taurodontizm'in Amerika yerlileri ve eski Mısırlılar arasında mevcut olduğunu göstermişti. Taurodontizm'in adı geçen bu kavimlerde ve bunlardan başka, orta çağ Avrupalılarını temsil eden, eski İzlandalılarda mevcut olduğunu ben de müşahede ettim (Şenyürek, 1939). Ayrıca, J. C. M. Shaw (1928-1931) taurodontizm'in bazı Güney Afrika yerlilerinin yüzde otuzunda bulunduğunu gös-

termiştir. Taurodontism Güney Afrikada Mapungubwe'den çıkarılan kafataslarında da bulunmaktadır (Fouché, 1937, naşir). Zikredilen misaller taurodontism'in izlerinin bugünkü Avrupanın dışında el'an bulunduğunu göstermeğe kâfi gelecektir. Gerçekten, taurodontism bazı kavimlerde oldukça sık görülmektedir.

Fosil *Homo sapiens*'lere gelince, J. C. M. Shaw (1928) Güney Afrikanın fosil Boskop ve Strandlooper tiplerinde taurodontism'in varlığını göstermiş bulunmaktadır. Keza Choukoutien'de yukarı mağrada (upper cave) bulunmuş olan fosil *Homo sapiens* de mutedil derecede taurodont'dur (Bak: Weidenreich, 1937, levha XXXIII, şekil 323). Wadjak adamının diş özü odacıkları da bugünkü Avrupalılarınkinden büyüktür (Bak: Weidenreich, 1937, levha XXXIII, şekil 316). Fosil Obercassel kadınında da, bir tarafta, aynı büyüklükte olması muhtemel olan, diş özü odacıkları görülmektedir (Bak: Bonnet, 1919, levha XV, şekil 44). Diğer taraftan, fosil Galley Hill ve Combe Capelle adamları, dişleri aşınmış ve böylece diş özü odacıklarının hacmi muhtemel olarak küçülmüş olmakla beraber, cynodontism göstermektedir. Literature'de nisbeten büyük diş özü odacıkları gösteren daha başka fosil insan numuneleri de mevcut olmakla beraber, burada vermiş olduğumuz misaller mutedil derecede bir taurodontism'in hiç olmazsa bazı fosil *Homo sapiens*'lerde bulunduğunu göstermeğe kâfi gelecektir.

Netice

Anadolunun eski sakinleri arasında, dişlerin ekseriyeti cynodont olmakla beraber bunların henüz daha büyük bir yüzdesi mutedil derecede taurodontism göstermektedir. Keza, taurodontism, halihazır ve fosil, başka *Homo sapiens*'lerde de bulunmaktadır.

Bu raporun başında söylediğimiz gibi, taurodontism gösteren fosil insanların *Homo sapiens*'lerin filojenisinde bir safhayı temsil edemeyeceği hakkındaki eski hipotez bu karakterin anthropoid maymunlarda ve bugünkü insanlarda bulunmadığı faraziyelerine dayanıyordu. Fakat şimdi bu faraziyelerin her ikisinin de yanlış olduğunu biliyoruz.

Diğer taraftan, elimizdeki vakıalar *Homo sapiens*'lerin mutedil derecede taurodont bir atadan doğduğuna ve türün evrimi esnasında diş özü odacıklarının hacminin küçülmüş olduğuna işaret etmektedir. Fakat bu küçülme hadisesinin bütün insan ırklarında

aynı hızla ilerlemediği aşikârdır; zira bazı ırklar henüz daha mu-
tedil derecede bir taurodontism'in izlerini muhafaza etmektedirler,
yahut hiç olmazsa yakın bir tarihe kadar muhafaza etmişlerdir.

Bibliyografya

- Adloff, P. (1907). *Die Zähne des Homo Primigenius von Krapina. Anat. Anz.*, XXXI, s. 273 - 282.
- Adloff, P. (1908). *Das Gebiss des Menschen und der Anthropomorphen*. Berlin.
- Black, D. (1927). *On a lower molar hominid tooth from the Chou Kou Tien deposit. Palaeont. Sinica*. VII.
- Campbell, T. D. (1925). *Dentition and palate of the Australian aboriginal. Keith Sheridan Foundation publ. sayı 1, Adelaide Üniversitesi, Adelaide*.
- Fouché, L. (neşreden, 1937). *Mapungubwe-Ancient Bantu civilization on the Limpopo*.
- Keith, Sir A. (1913). *Problems relating to the teeth of the earlier forms of prehistoric man. Proc. Roy. Soc. Med.*, VI, *Odontol. seksiyonu*.
- Keith, Sir A. (1925). *The antiquity of man. Londra*.
- Keith, Sir A. (1930). *New discoveries relating to the antiquity of man. New York*.
- Lyne, C. (1916). *The significance of the radiographs of the Pilt-down teeth. Proc. Roy. Soc. Med.*, IX, *Odontol. seksiyonu*, s. 33 - 51.
- Miller, G. S. (1918). *The Pilt-down Jaw. Amer. J. Phys. Anthrop.*, I, s. 25 - 52
- Şenyürek, M. S. (1939). *Pulp cavities of molars in Primates. Amer. J. Phys. Anthrop.*, XXV, s. 119 - 130.
- Şenyürek, M. S. (1946). *Türk Tarih kurumu adına yapılan Maşat höyük kazısından çıkarılan kafataslarının tetkiki. Study of the skulls from Maşat höyük, excavated under the auspices of the Turkish Historical Society. Belleten, sayı 38, s. 231 - 242, 243 - 254*.
- Şenyürek, M. S. (1949). *Türk Tarih Kurumu adına yapılan Karahöyük kazısından çıkarılan kafataslarının tetkiki. Study of the skulls from Karahöyük, excavated under*

the auspices of the Turkish Historical Society. Belleten, sayı 49, s. 1-10, 11-20.

Shaw, J. C. M. (1928). *Taurodont teeth in South African races. J. Anat., LXII, s. 476-498.*

Shaw, J. C. M. (1931). *The teeth, the bony palate and the mandible in Bantu races of South Africa. Londra.*

Verworn, M., R. Bonnet ve G. Steinman (1919). *Der diluviale Menschenfund von Ohercassel bei Bonn. Wiesbaden.*

Weidenreich, F. (1937). *The dentition of Sinanthropus pekinensis, a comparative odontography of the hominids. Palaeont Sinica, N. S. D., sayı 1, (Bütün seri sayı 101). Peking.*
